

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris C.Z.U.

FRUNZE OLESEA

**MODELE PSIHOPEDAGOGICE DE PREGĂTIRE PENTRU ȘCOALĂ A COPIILOR
CU CECITATE**

SPECIALITATEA 534.01 Pedagogie specială

Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată la Catedra de psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”
din Chișinău

Conducător științific:

LAPOȘIN Emilia, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, specialitatea: 534.01– Pedagogie specială

Referenți oficiali:

BUCUN Nicolae, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar;

GONCEARIUC Svetlana, doctor în pedagogie, conferențiar universitar.

Componența Consiliului Științific Specializat:

RACU Aurelia, președinte, doctor habilitat în istoria științei, profesor universitar;

STEMPOVSCHI Elena, secretar științific, doctor în pedagogie, conferențiar universitar;

GUȚU Vladimir, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar;

BOROZAN Maia, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar;

RUSNAC Virginia, doctor în psihologie, conferențiar universitar;

Susținerea va avea loc la 17 iunie 2016, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 33 511.02 – 04 din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; str. Ion Creangă 1, bloc 2, sala Senatului.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, precum și pe site-ul CNAA www.cnaa.md

Autoreferatul a fost expediat la 16 mai 2016

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Stempovschi

Elena

Conducător științific:

doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Lapoșina Emilia

Autor

Frunze Olesea

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. La etapa actuală, modernizarea și optimizarea învățământului special din Republica Moldova sunt orientate spre oferirea de oportunități și șanse egale tuturor categoriilor de copii cu cerințe educaționale speciale, în cea ce privește alegerea instituției de învățământ: una generală sau una alternativă. Formarea unei personalități integre a copiilor cu deficiențe senzoriale severe, favorabile din punct de vedere socioafectiv, în condițiile actuale de dezvoltare a societății noastre, este dezavantajată odată cu apariția fenomenelor social-nefavorabile, consecințele cărora se răsfrâng asupra vieții și calității relațiilor între oameni în cadrul societății.

Grație caracterului său prospectiv, educația nu doar se adaptează la specificul schimbărilor sociale, dar și pregătește condițiile pentru apariția acestor schimbări, modelează, prin acțiunile de azi, esența societății viitoare [22, p. 5].

Pregătirea pentru școală reprezintă una dintre acțiunile necesare educației contemporane, fiind mereu în actualitate. Republica Moldova participă în acest domeniu al acțiunii educaționale, orientându-se, cu astfel de preocupări, spre realizarea coordonatelor idealului educațional incluziv.

Actualitatea și oportunitatea cercetării sunt determinate și de obiectivele educației incluzive, prezentate în Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, care tind să corespundă unor exigențe sporite cu privire la socializarea și adaptarea copiilor cu cecitate la specificul activității de învățare în instituțiile școlare [7]. Selectarea acestei categorii de copii a fost condiționată de faptul că geneza contemporană a tiflopedagogiei se realizează nu doar sub aspectul studierii totale a deficienței, dar și sub aspectul studierii globale a impactului acesteia asupra vieții copilului, cauzat de deficitul vizual, ținând cont de diferențierea copiilor cu analizatorul vizual afectat total.

Este regretabil faptul că, în prezent, numărul de copii cu tulburări severe de vedere este în creștere, completând grupul preșcolarilor ce necesită o pregătire specială pentru învățarea în școală (Э.С. Аветисов, 1993; Л.И. Плаксина, 1998; Е.В. Замашнюк, 2005; Л.И. Солнцева, 2003; Е. Magdei, 2009; L. Celan, 2013).

Succesul instruirii și educării acestei categorii de copii este asigurat de pregătirea școlară și, în mare măsură, de calitatea acesteia [20].

Schimbările recente, de ordin socioeconomic, din țara noastră au impact major și direct asupra tuturor sferelor personalității preșcolarilor cu cecitate, inclusiv asupra nivelului lor de pregătire pentru școală.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare

Pregătirea pentru școală reprezintă unul dintre obiectivele majore ale taxonomiei educaționale și trebuie înțeleasă prospectiv ca o „adaptare reciprocă, pe de o parte, a copilului la școală, iar pe de alta parte, a școlii la copil” [21].

O abordare simplistă a conceptului în cauză nu-i poate asigura preșcolarului o pregătire adecvată sub toate aspectele. Nivelul înalt de pregătire pentru școală reprezintă o condiție a realizării cu succes a activității de învățare, care generează o integrare mai ușoară a copilului în societate și o adaptare rapidă la regimul muncii școlare. Procesul de pregătire pentru școală este prezentat în literatura de specialitate (Л.С. Выготский, 1933; В.П. Зинченко, 1962; А.Н. Леонтьев, 1965; Д.Б. Эльконин, 1965; Л.И. Божович, 1968; Л.В. Занков, 1975; В.В. Давыдов, 1981; Л.А. Венгер,

1988) în calitate de consecință a dezvoltării psihice a preșcolarului. Cercetările întreprinse de A. Silvestru, 1988; T. Dubrovina, 1988; M. Dumitrana, 1989; I. Capcelea, 1989; A.Г. Асмолов, 2008; P.C. Немов, 1990; E. Păun, 1990; C. Platon, 1994; Б.Ф. Ломов, 1996; A. Coasan, 1996; J. Racu, 1996; A. Bolboceanu, 1996; M. Vrânceanu, 1996 trec în revistă cunoștințele și deprinderile necesare copilului la debutul școlar. Potrivit mai multor autori (M.M. Безруких, 2000; M. Pantazescu, 2000; Z. Dogaru, 2004; G. Comșa, 2006; C. Mihai, 2006; F. Golu, 2012; S. Cemortan, 2012), pregătirea pentru școală se realizează în urma unei dezvoltării întregre sociale și emoționale a copiilor.

Studiile realizate de către savanții ruși Л.В. Фомичёв, 1977; В.З. Денискина, 1996-1997; Л.И. Солнцева, 1997-2000; Л.И. Плаксина, 1985-1998; Г.В. Никулин, 1999 ne demonstrează că copiii orbi și cei cu deficiențe de vedere se confruntă cu mari dificultăți în procesul de instruire în învățământul primar, care pot fi explicate prin dezvoltarea insuficientă a activității analitico-sintetice a gândirii și a activității psihomotrice reduse. În cercetările mai multor specialiști, așa ca D. Damaschin, I. Mușu, S. Done, N. Barraga, V. Preda, M. Ștefan, F. Zamfirescu-Marginescu, A. Rozorea, G. Radu, R. Cziker, se demonstrează că deficiența de vedere se repercutează negativ asupra dezvoltării motorii, limitează și frânează libertatea de mișcare, ceea ce se răsfrânge asupra dezvoltării întregre a personalității copilului. Totuși, în literatura de specialitate, problema pregătirii copiilor cu cecitate nu este suficient studiată, dându-se prioritate unor aspecte de evoluție a gândirii, a comunicării și a sferei afective la preșcolarii și la școlarii mici cu tulburări de vedere severe [11].

Analizând politica de incluziune în domeniul educației, D. Popovici (2008) evidențiază principiul asigurării egalității de șanse și propune evitarea excluderii sociale a copiilor cu cecitate, dar și a altor grupuri vulnerabile, prin socializarea comună a acestora cu restul indivizilor, promovându-se procesul prin care toți copiii participă în toate programele de educație, asigurându-le condiții optime și o bună pregătire pentru participarea activă în viața socială [12, pp. 24-27].

După cum subliniază V. Preda (2015), conceptul de „egalizare a șanselor de educație și de dezvoltare a copiilor cu diferite dizabilități” în învățământul specializat sau integrat/incluziv trebuie să fie înțeles ca un proces ce urmărește activizarea autenticului potențial psihic al copilului cu CES pe baza programelor și proiectelor corective, compensatorii și educative individualizate [28, pp. 27-28].

Studiile recente ale savanților autohtoni N. Bucun, A. Racu, S. Racu, A. Danii, A. Ciobanu, M. Rotaru, C. Bodorin, D. Gânu, E. Lapoșin, V. Olărescu, V. Stratan etc., direcționate spre identificarea modalităților de integrare socială a copiilor cu cerințe educaționale speciale, scot în evidență faptul că educația lor trebuie realizată prin prisma unor abordări complexe și curriculare.

Pregătirea pentru școală a copilului orb este o etapă crucială din viața sa. Or, pentru orice tip de deficiență, este foarte importantă asigurarea accesului la mediul în care copilul își desfășoară activitatea zilnică și cea de elev. Accentul trebuie pus pe dezvoltarea dimensiunii formative a pregătirii, deoarece nu însușirea unui volum mare de cunoștințe îl face pe preșcolarul cu cecitate apt pentru școală, ci obținerea unor competențe necesare actului de cunoaștere, care favorizează instruirea [20]. Calitatea acestei pregătiri a preșcolarului sub aspectul cultivării capacităților și abilităților proprii și al asimilării de cunoștințe, priceperi și deprinderi se reflectă în activitățile din viitor [34].

Premisele cercetării și gradul de investigare au relevat următoarea **problemă științifică**: există o contradicție ce denotă, pe de o parte, importanța pregătirii pentru școală a copiilor cu

deficiențe severe de vedere și influența problemelor acesteia asupra debutului școlar, iar pe de altă parte, atestăm necesitatea elaborării modelelor psihopedagogice pentru facilitarea incluziunii școlare a copiilor cu cecitate.

Scopul lucrării constă în stabilirea particularităților pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate și elaborarea unui program complex corecțional-dezvoltativ, întemeiat experimental pe modelele psihopedagogice ce urmăresc formarea abilităților necesare instruirii școlare.

Obiectivele investigației: 1) analiza abordărilor teoretice ale conceptului de „pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate”; 2) stabilirea conținutului și a domeniilor de referință privind pregătirea copiilor orbi pentru activitatea școlară; 3) elaborarea și implementarea programului de cercetare a particularităților de pregătire pentru învățarea în școală a copiilor cu cecitate; 4) fundamentarea teoretică, elaborarea și implementarea unui program complex corecțional-dezvoltativ, bazat pe modele psihopedagogice de eficientizare a procesului de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate; 5) determinarea eficienței programului de intervenție psihopedagogică și propunerea unor recomandări cu privire la pregătirea copiilor cu cecitate pentru debutul școlar.

Metodologia cercetării. În procesul investigațiilor științifice au fost folosite următoarele metode: *teoretice* (analiza științifică a surselor bibliografice, generalizarea lor, interpretarea ipotetico-deductivă a rezultatelor); *empirice* (experimentul de constatare, de formare și de control; metode *statistico-matematice* (testul U Mann-Whitney și testul Kruskal-Wallis); probele *definirea noțiunilor, generalizarea noțiunilor, stabilirea deosebirilor, stabilirea asemănărilor, orientarea în spațiu și schema corporală, studierea raportului gândire-limbaj*, elaborate de Gheorghe Comsa, Claudia Mihai [9], GV-IYRASEK (test orientativ pentru determinarea maturității școlare), proba *studierea limbajului*, elaborată de A. Ciobanu, E. Lapoșin, proba *studierea poziției interioare a preșcolarului*, elaborată de H.C. Гуткина, *metoda de stabilire a nivelului de comunicare la copil*, elaborată de М.И. Лисина, Л.Н. Галиглузова, probele *motorica generală, motorica fină, pregătirea mâinii pentru scris* (pre braille), *cunoștințe despre mediul ambiant, formarea reprezentărilor matematice și dezvoltarea vorbirii*, elaborate de Г.В. Никулина, И.П. Волкова, Е.К. Фещенко [31].

Realizarea investigației științifice a avut loc în perioada 2009-2012. Au fost selectați și supuși testării 53 de subiecți de vârstă preșcolară (6-7 ani), dintre care: 30 de preșcolari cu vederea în normă, din grădinița nr. 196 „Făguraș”, 15 copii din instituția preșcolară nr. 135 cu $AV < 0,8$ și 8 copii cu deficiențe severe de vedere din familii, care nu frecventează instituția preșcolară (3 copii cu $AV < 0,05$, 3 copii cu $AV = 0,02$, 2 copii cu $AV < 0,05$). Copiii au fost selectați prin intermediul colaborării cu Asociația orbilor, Catedra de oftalmologie din cadrul spitalului „M. Coțaga”, Centrul de reabilitare și informare a persoanelor cu deficiențe de vedere și centrul „ProAris”.

Noutatea și originalitatea științifică ale acestui studiu derivă atât din rezultatele prezentate, cât și din implicațiile aplicative și cele pentru cercetările viitoare ale pregătirii școlare a copiilor cu deficiențe senzoriale severe. Suntem printre primii, la nivel național, care, într-o nouă abordare, au supus cercetării experimentale nivelul de pregătire pentru școală al copiilor cu cecitate: 1) a fost diagnosticat nivelul de pregătire pentru școală al preșcolarilor cu cecitate prin diferite tehnici și metodici adaptate de noi; 2) au fost determinate domeniile de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate, în condițiile restructurării sistemului de învățământ special din republică (implementarea

învățământului integrat) – domeniul intelectual, domeniul psihomotric, domeniul relațional-social și domeniul pedagogic; 3) au fost constituite și propuse spre implementare modele psihopedagogice de optimizare a pregătirii școlare a copiilor cu cecitate, axate pe învățarea perceptiv mediată.

Problema științifică importantă soluționată constă în determinarea particularităților teoretico-științifice și aplicative ale pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate, *fapt ce a permis elaborarea programului formativ complex*, axat pe învățarea perceptiv mediată, *format din modele psihopedagogice de eficientizare a procesului dat, având drept efect creșterea nivelului de pregătire pentru debutul școlar pe domeniile: intelectual, psihomotric, relațional-social și pedagogic* ale acestora.

Semnificația teoretică a lucrării constă în completarea concepției cu privire la socializarea preșcolarului cu dizabilități senzoriale severe; au fost identificate și formulate caracteristici științifice noi cu referire la esența pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate; a fost stabilită relația între modelul psihopedagogic cu caracter dezvoltativ și nivelul de pregătire pentru școală al preșcolarului cu cecitate.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea programului formativ, științific argumentat și experimental verificat de sporire a nivelului de pregătire școlară al copiilor orbi și al celor cu tulburări severe de vedere, care poate fi utilizat în activitatea practică a psihopedagogilor din instituții și de către părinții ce educă copii cu cecitate.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Atît variabilitatea ritmului de dezvoltare psihopedagogică a copiilor cu cecitate în cadrul aceleiași vârste, aceleiași deficiențe de vedere, cît și particularitățile mediului educativ generează afectarea gradată a domeniilor structurale ale pregătirii pentru școală.

2. Consecințele cecității la copii sunt identificate pe domeniile pregătirii pentru școală; nedezvoltarea mai vizibilă a unui domeniu atrage după sine și stagnarea altor domenii, obținându-se efectul cumulativ.

3. Modelele psihopedagogice elaborate diminuează dezechilibrul în dezvoltarea domeniilor structurale ale procesului de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate, oferind acestora posibilitatea de a obține performanțe ridicate, necesare debutului școlar.

4. Activitățile compensatorii prioritare, la copiii cu deficiențe severe de vedere, au la bază învățarea perceptiv-mediată cu adultul, ca modalitate senzorială de coacțiune și sprijin verbal, fizic și tactil-kinestezic.

5. Corelarea activității tuturor factorilor implicați în formarea psihopedagogică a copiilor cu cecitate va facilita pregătirea lor pentru școală.

Bazele conceptuale ale cercetării le-au constituit: *teoriile structurilor culturale ale instruirii* (Л.С. Выготский, Р. Galperin, А.В. Запорожец, А.Н. Леонтьев etc.), care determină rolul activ al copilului în procesul de cunoaștere; *concepția despre legitățile de dezvoltare a copilului cu deficiențe* (Л.С. Выготский), *teza metodologică despre rolul analizatorului vizual în activitatea cognitivă și practică* (В.Г. Ананьев, А.Н. Запорожец, В.П. Зинченко, И.П. Павлов, С.Л. Рубинштейн etc.); *teoriile interacțiunii dintre general și specific în dezvoltarea psihică individuală a copiilor cu tulburări de vedere* (А.И. Зотов, Н.М. Назарова, Л.В. Кузнецова, Л.И. Плаксина, В.А. Феоктистова, Л.И. Солнцева); *concepțiile despre formarea sferei senzoriale la copiii cu*

tulburări ale analizatorului vizual (М.И. Земцова, В.З. Кантор, V.A. Krucinin, Ю.А. Кулагин, А.Г. Литвак, Л.И. Плаксина, В.А. Феоктистова, Л.И. Солнцева); *teorii ale dezvoltării și compensării deficienței vizuale* (V. Preda, F. Zamfirescu-Marginescu, I. Mușu, M. Ștefan, N. Barraga, R. Feuerstein, R. Cziker, M. Brambring, A. Rozorea, E. Verza, Г.В. Никулина, И.П. Волкова, Е. К. Фиесенко, В.З. Денискина).

Implementarea rezultatelor științifice. Studiul prezent aduce informații esențiale pentru cercetarea națională în domeniul tiflopedagogiei (prin semnificațiile relaționate cu practicile educaționale), poate fi utilizat în procesul de formare inițială și continuă a psihopedagogilor, a educatorilor, a părinților și a altor factori preocupați de dezvoltarea preșcolarului cu cecitate, rezultatele putând fi incluse în diferite traininguri, cursuri sau alte resurse educaționale.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul ședințelor Catedrei de psihologie aplicată și asistență socială a UPS „Ion Creangă”, la ședințele Consiliului Facultății de Psihologie și Psihopedagogie Specială, la conferințe științifice organizate în cadrul UPS „Ion Creangă” și în cadrul altor instituții universitare.

Publicațiile la tema tezei. Conținutul principal al lucrării a fost reflectat în 19 articole științifice, dintre care: 4 – în reviste științifice de specialitate, categoria C; 7 – în culegeri de articole științifice; 8 – în culegeri ale conferințelor științifice.

Volumul și structura tezei. Volumul părții principale a tezei îl constituie 134 de pagini, inclusiv 26 de tabele și 38 de figuri. Conținutul tezei este structurat astfel: adnotare în limbile română, engleză și rusă, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări practice, bibliografie (231 de titluri) și 20 de anexe.

Cuvinte-cheie: cecitate, orb, deficiență de vedere, pregătire pentru școală, domeniul intelectual, domeniul relațional-social, domeniul psihomotric, domeniul pedagogic, model psihopedagogic.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* sunt prezentate premisele teoretice și cele practice care fundamentează actualitatea și importanța problemei abordate; sunt formulate scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute; importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării; modul în care s-a făcut aprobarea rezultatelor cercetării.

În capitolul 1, intitulat „**Abordări teoretice privind pregătirea pentru școală a copilului cu cecitate**”, se examinează reperele științifice privind deficiența severă de vedere, sunt analizate clasificările cecității, prezente în literatura de specialitate. Sunt expuse particularitățile psihopedagogice ale dezvoltării preșcolarului nevăzător în viziunea savanților Л.И. Солнцева, Т.В. Слюсарская, В.П. Ермаков, В.А. Якунин, М. Ștefan, R. Cziker, G. Alois, V. Preda etc. În literatura de specialitate, așa savanți ca Л.И. Солнцева (1999), Э.М. Стернина (1980), А.Г. Литвак (1989; 1991; 1999), В.П. Ермаков (2000), В.А. Якунин (1990) evidențiază *trei particularități* caracteristice în dezvoltarea preșcolarului orb: 1) Prima caracteristică rezidă în *reținerea în dezvoltarea psihică* generală a copiilor orbi, spre deosebire de copiii valizi. Reținerea se manifestă în dezvoltarea psihomotrică, senzorială și intelectuală. Dezvoltarea generală mai lentă a copilului orb este provocată de sistemul reprezentativ mai sărac în conținut, de motricitatea insuficient antrenată, de spațiul aproape necunoscut și, cel mai important, de un activism scăzut în

cunoașterea mediului ambiant. Copilul orb este iritat cel mai mult de stimulenții cu care intră în contact, fapt ce-i îngustează sfera de acțiune, îi diminuează câmpul de activitate și cantitatea de stimulenți. 2) A doua caracteristică a preșcolarilor orbi și a celor slabvăzători o constituie *particularitățile perioadelor de dezvoltare*, în comparație cu copiii văzători. Această distincție ține de faptul că copilul orb este impus de circumstanțe să-și elaboreze mijloace proprii de cunoaștere a lumii obiectuale, ceea ce nu le este specific văzătorilor. Atâta timp cât copilul nu-și va elabora mecanisme de compensare a cecității sau a vederii slabe, mijloacele de cunoaștere a obiectelor uzuale vor fi niște reprezentări elementare, incomplete, fragmentare, obținute din mediul extern prin intermediul altor persoane. 3) A treia particularitate de dezvoltare a preșcolarilor orbi o constituie *heterocronia*. Aceasta se manifestă prin faptul că trăsăturile și funcțiile personalității care cel mai puțin sunt afectate de deficiența de vedere (limbajul, gândirea etc.) se dezvoltă mai rapid, deși specific, altele – mai lent (motricitatea, cunoașterea spațială). Heterocronia este favorizată și de lipsa unor abilități și mecanisme de compensare. Se cere crearea unui spațiu, a unui mediu securizat de înțelegere față de preșcolarul orb, pentru ca evoluția personalității să ducă la o cât mai buna integrare și la un confort psihic al acestor copii [33, pp. 204-210].

Problema pregătirii pentru școală a fost obiectul cercetării în mai multe lucrări științifico-practice ale pedagogilor cu renume М.С. Певзнер (1960), К.Д. Ушинский (1974), Л.А. Венгер (1995), М. Montessori (1997), Е. Пăun (1991), В.З. Денискина (2003), Т. Karrol (2007), S. Cemartan (2012), cea a copiilor cu cecitate fiind lăsată în umbră.

La momentul actual, a sporit interesul față de integrarea școlară a copiilor cu CES în general și față de problema pregătirii copiilor pentru instruirea în școală în special [34].

Pentru învățământul copiilor cu deficiențe de vedere, în prezent, se impune stringent necesitatea de a asigura asimilarea activă, conștientă, de lungă durată și sistematică a cunoștințelor și reprezentărilor despre mediul înconjurător, de a le dezvolta gândirea la un nivel care le-ar permite crearea unei imagini adecvate a realității și formarea condițiilor favorabile de realizare personală plenară. Realizarea cu succes a acestui important deziderat pune în evidență o serie de condiții psihopedagogice, dintre care pregătirea pentru școală a viitorului elev ocupă o poziție prioritară, deoarece reflectă parțial conținutul și metodele activității instructiv-educative desfășurate în perioada preșcolară [10].

Politicile și strategiile naționale pentru copiii cu deficiențe vizuale au la baza dezideratul „educație pentru toți” și, în același timp, educație pentru fiecare [2 p. 44]. Aceasta înseamnă că în prezent, în lumea civilizată, există dezideratul pedagogic ce reclamă faptul că acești copii trebuie să se bucure de facilitățile educaționale destinate majorității, iar educația lor trebuie axată nu atât pe deficiență, cât pe posibilitățile de care dispun ei, în ciuda deficienței [35].

La finele acestui capitol, am putea sintetiza următoarele idei: 1) studiile comparative asupra copiilor orbi și a celor văzători de vârstă preșcolară au demonstrat că dezvoltarea copiilor cu cecitate se supune aceluiași legități de evoluție ca și dezvoltarea copiilor cu vederea normală; 2) particularitățile dezvoltării preșcolarilor cu cecitate nu sunt câtuși de puțin „anormale”, ele sunt expresia legităților generale ale dezvoltării organismului uman, manifestate în condiții specifice; 3) în lipsa vederii însă, la ei, se manifestă unele particularități în percepție, în orientarea spațială, în formarea reprezentărilor spațiale și a celor obiectuale, o manieră deosebită în evoluția mișcărilor; 4) problema pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate nu este suficient de studiată și reflectată în

literatura de specialitate, dându-se prioritate aspectelor de evoluție a gândirii preșcolarilor și școlarilor mici cu tulburări de vedere. Acest fapt justifică decalajul dintre actualitatea problemei de pregătire pentru școală a copiilor orbi și a celor cu tulburări de vedere și tratarea ei aplicativă; 5) analiza literaturii de specialitate ne-a permis să deducem că copiii orbi și cei cu deficiențe severe de vedere se confruntă cu mari dificultăți în timpul debutului școlar; 6) nivelul dezvoltării preșcolarului cu cecitate, de cele mai dese ori, nu corespunde nivelului de dezvoltare a semenilor văzători, fapt care, credem, determină necesitatea respectării anumitor particularități în pregătirea acestuia pentru instruirea în școală; 7) cercetarea multiaspectuală a problemei pregătirii pentru școală a generat o viziune detaliată asupra sistematizării și determinării domeniilor de referință ale pregătirii pentru școală a copiilor nevăzători; 8) nici un domeniu vizat al pregătirii copilului pentru școală nu trebuie să fie studiat izolat. Pregătirea copilului pentru școală poate fi apreciată doar ținând cont de complexitatea acestor domenii de referință.

Analiza literaturii de specialitate ne permite să conchidem că variabilele determinante ale pregătirii copilului pentru școală se regăsesc în următoarele domenii: *domeniul intelectual* (dezvoltarea proceselor cognitive, cunoașterea etaloanelor senzoriale), *domeniul relațional-social* (posedarea unui nivel de comunicare cu adultul, controlul și aprecierea adecvată a acțiunilor, autodeservirea), *domeniul pedagogic* (cunoștințe specifice vârstei despre mediul ambiant, reprezentări matematice, limba maternă) și *domeniul psihomotric* (să denote un nivel al dezvoltării motricității fine (prebraille) și al motricității grosiere). Pornind de la analiza teoretică, am formulat scopul, obiectivele și ipotezele cercetării, pe care le-am realizat în partea experimentală a lucrării.

Capitolul 2, intitulat „Cercetarea experimentală a particularităților pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate” (*studiu experimental constatativ*) prezintă designul cercetării empirice, descrie domeniul, etapele, materialul și metodele de cercetare. În acest compartiment al lucrării este prezentată o caracteristică generală a metodologiei de studiu aplicată în cadrul experimentului de constatare. Conform planului de cercetare, a fost elaborată o scală complexă de evaluare a pregătirii copilului cu cecitate pentru școală, care vizează domeniul intelectual, domeniul relațional-social, domeniul psihomotric și domeniul pedagogic.

Realizarea investigației a avut loc în perioada 2009-2012, având la bază trei etape:

1. *etapa de constatare* (experimentul de constatare). Sarcinile lansate: cercetarea constatativă pentru colectarea datelor de start cu privire la domeniile pregătirii pentru școală a copiilor, eșantionarea și aplicarea instrumentarului diagnostic selectat;

2. *etapa experimentală* (experimentul formativ) s-a desfășurat în perioada noiembrie 2009 – aprilie 2010. Sarcinile propuse: elaborarea programului formativ, desfășurarea intervenției experimental-formative;

3. *etapa de evaluare a eficienței programului formativ* (experimentul de control). Sarcinile propuse: analiza cantitativă și calitativă a rezultatelor experimentului formativ, compararea rezultatelor din grupa experimentală și a celor din grupa de control, formularea concluziilor și recomandărilor.

Scopul experimentului de constatare urmărește stabilirea particularităților specifice care vizează pregătirea pentru școală a copiilor cu cecitate.

Prezentarea datelor experimentale și a rezultatelor științifice obținute

1. Analiza comparativă a rezultatelor obținute de preșcolarii cu cecitate, de preșcolarii slabvăzători și de preșcolarii cu vederea în normă în domeniul intelectual al pregătirii pentru școală

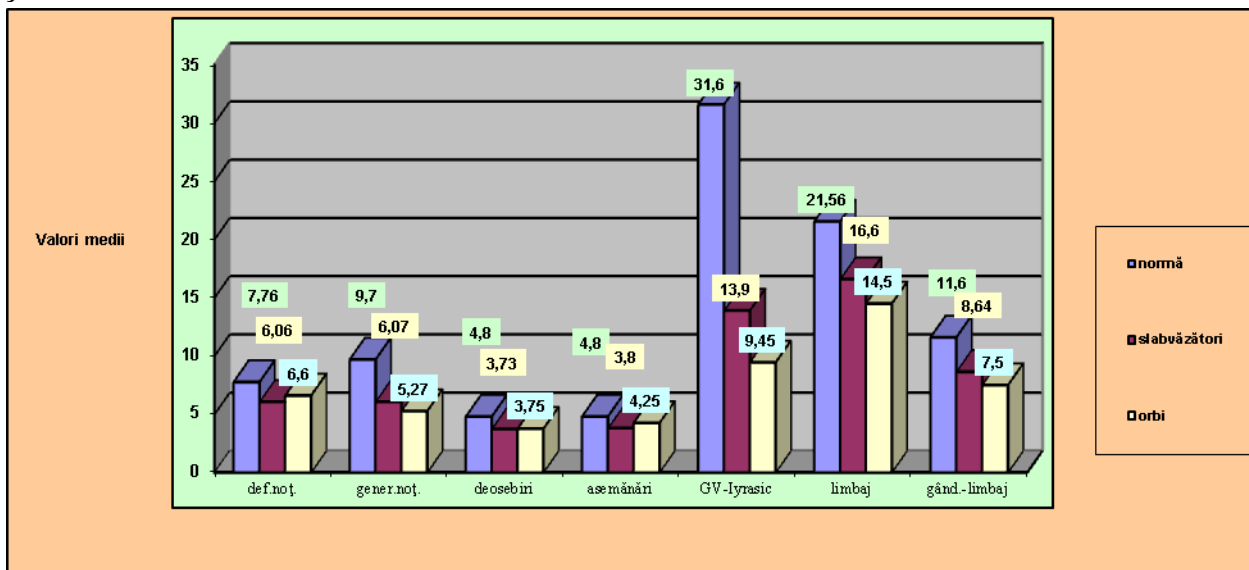

Fig. 1. Distribuția rezultatelor în domeniul intelectual

Cu referire la domeniul intelectual – proba *definirea noțiunilor* –, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 8,4, la un prag de semnificații $p = 0,015 < 0,05$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe. Pentru a identifica aceste diferențe, am comparat cele trei grupe în pereche cu testul Mann-Whitney, diferențele statistice evidențiate fiind următoarele:

Tabelul 1. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „definirea noțiunilor”
(Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	p
Slabvăzători	-	-	57,0	0,86	133,0	0,05
Orbi	57,0	0,86	-	-	74	0,05

La proba *generalizarea noțiunilor*, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 41,6, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

La proba *stabilirea deosebirilor*, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 11,5, la un prag de semnificații $p < 0,05$, fapt ce denotă existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 2. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „stabilirea deosebirilor”
(Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	52,000	0,6 > 0,05	131,000	0,01

Orbi	52,000	0,6>0,05	-	-	57,000	0,01
-------------	--------	----------	---	---	--------	------

La testul GV-IYRASEK, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 39, la un prag de semnificații $p < 0,05$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 3. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la testul „GV-IYRASEK”
(Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	33,000	0,08 > 0,05	0,00	0,01
Orbi	33,000	0,08 > 0,05	-	-	0,00	0,01

La proba raportului gândire – limbaj, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 24,2, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce relevă existența unor diferențe semnificative între grupe.

În urma cercetării *domeniului intelectual*, putem **concluziona** următoarele: 1) probele analizate anterior vizează aspectele comportamentului cognitiv, contribuind la un demers coerent de stabilire a unor particularități de dezvoltare a proceselor cognitive în legătură cu defectul vizual; 2) cecitatea, în sine, nu duce la diminuarea dezvoltării gândirii și, respectiv, la ceea ce numim „*intelență globală*”, în pofida unor particularități ale funcționalității acestor structuri psihice; 3) prin limbaj, care este achiziționat și dezvoltat la nevăzătorii în manieră *normală*, deficientul vizual dispune de un instrument simbolic și conceptual de primă importanță, grație căruia pot să se actualizeze potențialitățile cognitive pe care cecitatea – prin atingerea senzorială – nu le-a compromis; 4) deficiența vizuală, *de regulă, nu afectează procesele superioare de cunoaștere*. Or, în măsura în care își exercită rolul compensator, gândirea deficientului vizual are șansa unei dezvoltări întru totul normale, în raport cu potențialul intelectual al fiecărui copil [27]; 5) insuficiența interacțiunii cu mediul înconjurător limitează formarea la copiii orbi a limbajului, ceea ce este reflectat și în datele cercetării: 62,5% din copiii cu cecitate și 22,5% din copiii slabvăzători se caracterizează prin nivel scăzut.

2. Analiza comparativă a rezultatelor obținute de preșcolarii cu cecitate, de preșcolarii slabvăzători și de preșcolarii cu vederea în normă în domeniul relațional-social al pregătirii pentru școală

În cele ce urmează, vom prezenta analiza datelor obținute la cel de-al doilea domeniu, care se referă la pregătirea pentru școală – domeniul relațional-social. Prima probă a acestui domeniu viza interesul și motivația pentru instruirea în școală.

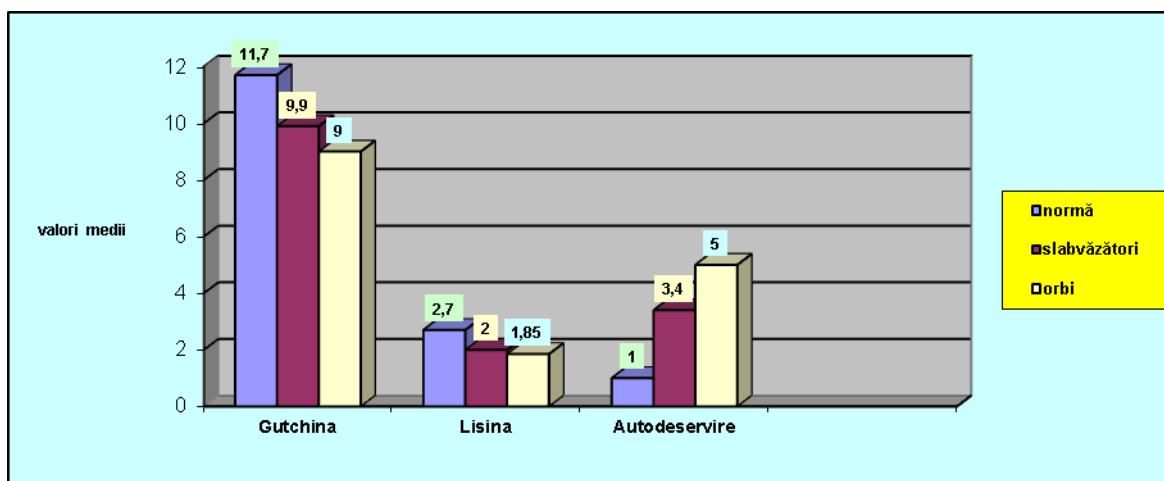

Fig. 2. Distribuiea rezultatelor în domeniul relațional-social

La **proba „Н.С. Гуткина”**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 28,6, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 4. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „N.S. Gutkina”
(Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	39,000	0,16>0,05	69,000	0,01
Orbi	39,000	0,16>0,05	-	-	4,000	0,01

La **proba „М.И. Лисина, Л.Н. Галиглузова”**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 21,0, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 5. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „М.И. Лисина”
(Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	53,500	0,56>0,05	88,500	0,01
Orbi	53,500	0,56>0,05	-	-	31,500	0,01

La **proba „autodeservire”**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 42,10, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 6. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „autodeservire”
(Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	24,000	0,01>0,05	45,000	0,01
Orbi	24,000	0,01>0,05	-	-	0,00	0,01

Investigarea *domeniului relațional-social* al pregătirii pentru școală ne-a permis să **constatăm** următoarele: 1) la copiii orbi, nivelul de aspirație școlară este scăzut, ei nu se cred capabili să învețe, 37,30% dintre ei obținând nivel *scăzut* la proba *determinarea maturității școlare*; 2) la preșcolarii cu cecitate, au fost constatate toate cele trei forme ale comunicării în următorul mod: NP – 10%, NC – 70% și SP – 20%. Aceste rezultate coincid, în mare parte, cu datele existente în literatura de specialitate (M.I. Лисина, Е.О. Смирнова, Л.Н. Галиглузова, А.Г. Руская, J. Rascu (1996)), cu referire la psihogeneza limbajului în mediile comunicative combinate, formele predominante de comunicare ale copiilor cu adulții demonstrează dependența nivelului maturizării școlare de forma de comunicare; 4) copiii cu cecitate au obținut performanțe nesemnificative la proba „autodeservire” și anume nivelul *scăzut* s-a constatat la 30% dintre preșcolari. Acest lucru se explică și prin faptul că funcțiile vizuale constituie o parte din abilitățile de viață independentă (hrănire, autoîngrijire, îmbrăcat-dezbrăcat), din abilitățile sociale (maniere, jocuri), iar *lipsa sau afectarea funcțiilor vizuale creează dificultăți în procesul de autodeservire*.

3. Analiza comparativă a rezultatelor obținute de preșcolarii cu cecitate, de preșcolarii slabvăzători și de preșcolarii cu vederea în normă în domeniul pedagogic/special al pregătirii pentru școală

În continuare, ne-am propus să cercetăm domeniul pedagogic/special, care se referă la gradul și volumul de cunoștințe cu privire la mediul ambiant, la noțiunile matematice și la cele ale limbii române ale subiecților incluși în cercetare.

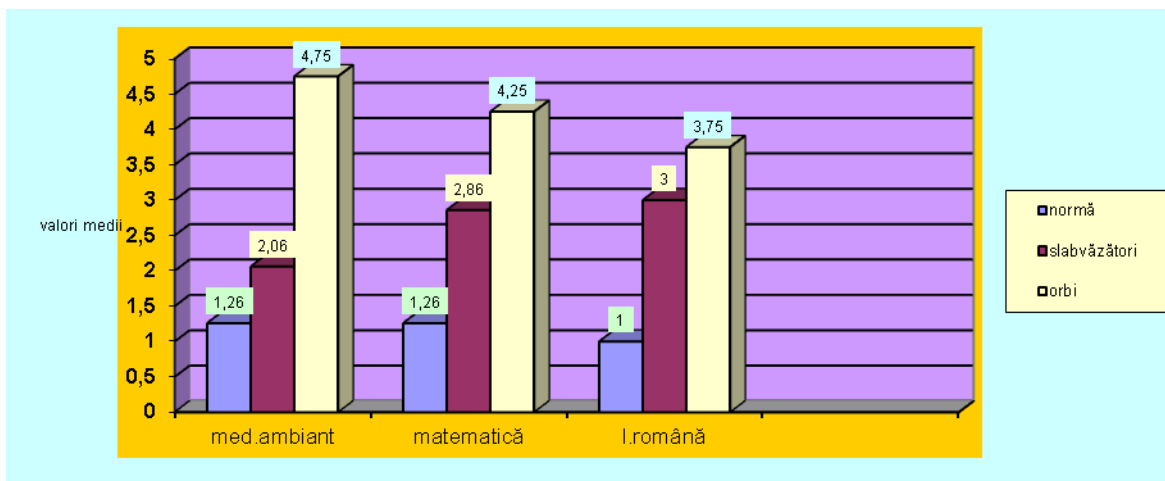

Fig. 3. Distribuția rezultatelor în domeniul pedagogic

La **proba cunoștințe despre mediul ambiant**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 27,4, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 7. Diferențe statistice la proba „cunoștințe despre mediul ambiant” (Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	11,000	0,01>0,05	161,000	0,03<0,05

Orbi	11,000	0,01>0,05	-	-	2,000	0,01
------	--------	-----------	---	---	-------	------

La **proba cunoștințelor matematice**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 24,7, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

La **proba cunoștințelor de limbă română**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 31, 03, la un prag de semnificații $p < 0, 01$, fapt ce denotă existența unor diferențe semnificative între grupe.

Prin urmare, putem **conchide** următoarele: 1) cunoștințele despre mediul ambiant sunt mai modeste la copiii cu cecitate; ei întâmpină greutăți în descrierea corectă a fenomenelor și deseori deosebesc greșit obiectele moarte și vii cu ajutorul vederii reziduale și al percepției tactile; 2) interiorizarea acțiunii externe și dobândirea numărului matematic la nivel formal are loc mai lent la preșcolarii cu cecitate. Activitățile didactice realizate cu ei trebuie să prevadă ca orice *achiziție matematică să fie dobândită prin acțiuni însoțite de cuvânt, iar dobândirea reprezentărilor conceptuale să fie rezultatul unor acțiuni concrete cu obiectele, spre a favoriza reversibilitatea și interiorizarea operației*; 3) preșcolarii cu cecitate au obținut niveluri semnificativ mai reduse la proba cunoștințelor din domeniul limbii române decât cei slabvăzători și cu vederea în normă. Aceștia mai frecvent construiau greșit propoziții complicate de diferite tipuri – *de aceea ei trebuie să beneficieze de o experiență concretă variată, în sensul dezvoltării vorbirii*.

4. Analiza comparativă a rezultatelor obținute de preșcolarii cu cecitate, de preșcolarii slabvăzători și de preșcolarii cu vederea în normă în domeniul pedagogic/special al pregătirii pentru școală

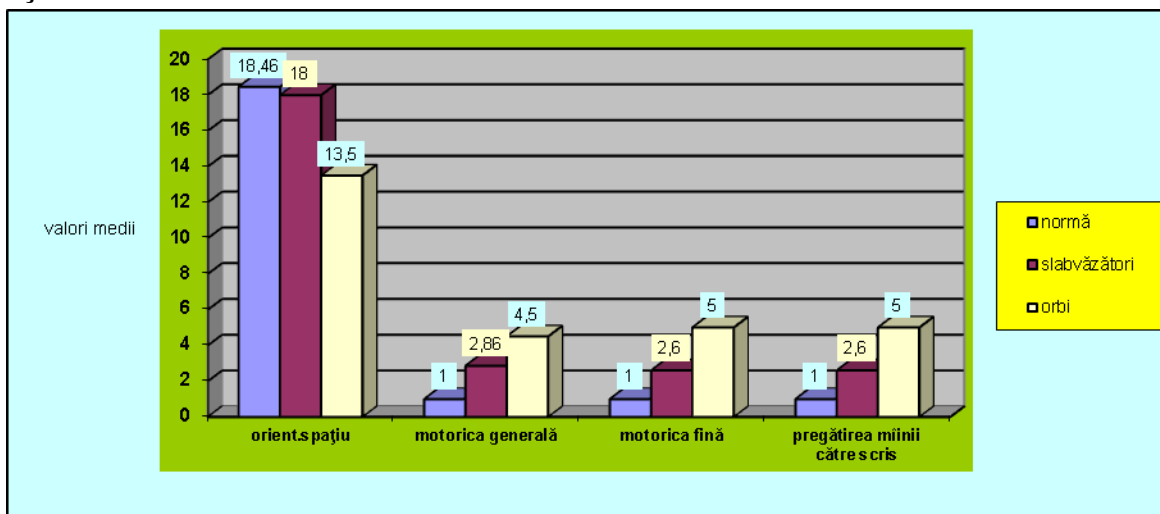

Fig. 4. Distribuția rezultatelor în domeniul psihomotoric

La **proba „orientare spațială și schema corporală”**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 18,56, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 9. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „orientarea spațială și schema corporală” (Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	5,500	0,049>0,05	194,500	0,01
Orbi	5,500	0,049>0,05	-	-	9,000	0,01

La **proba motorică generală**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 45,1, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

La **proba motricitatea fină**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 42,6, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Tabelul 10. Diferențe statistice dintre cele trei grupe la proba „motricitatea fină” (Mann-Whitney)

	Slabvăzători		Orbi		Norma	
	U	P	U	P	U	P
Slabvăzători	-	-	4,000	0,049>0,05	60,000	0,01
Orbi	4,000	0,049>0,05	-	-	0,000	0,01

La **proba pregătirea mâinii pentru scris**, am obținut următoarea diferență statistică între rezultatele celor trei grupe experimentale: Chi-Square = 40,4, la un prag de semnificații $p < 0,01$, fapt ce indică existența unor diferențe semnificative între grupe.

Rezultatele empirice ale subiecților la proba ce vizează *domeniul psihomotoric* ne sugerează următoarele **concluzii** importante: 1) am putut constata că copiii capătă mai greu conștiința propriului corp și reprezentarea acestuia, adică ceea ce, prin definire, reprezintă schema corporală; 2) procentul înalt, de 75%, obținut la *nivelul scăzut*, ne face să semnalăm o posibilă mică întârziere în exersarea unor mișcări mai complexe implicate în orientarea față de propria schemă corporală la copiii cu cecitate; 3) în condițiile cecității, apar particularități specifice în sfera structurării perceptiv-motorii a spațiului grafic. *Se impune deci apelarea la un proces instructiv-formativ și la activități corectiv-compensatorii individualizate.*

Prin evaluarea integrală a acestor domenii, s-a conturat necesitatea unui program psihopedagogic complex de intervenție la copiii cu cecitate, care să asigure depășirea dificultăților diagnosticate și să determine creșterea gradului de pregătire pentru școală, să contribuie la socializarea acestor copii.

Capitolul 3, intitulat „Intervenția formativă privind facilitarea pregătirii copiilor cu cecitate pentru debutul școlar”, conține analiza strategiilor și principiilor de dezvoltare a pregătirii pentru școală a copiilor orbi, a direcțiilor și modalității de organizare a experimentului formativ.

La etapa dată, am avut drept **scop** elaborarea și implementarea celor patru modele psihopedagogice, vizând fiecare domeniu al pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate. În cadrul demersului, au fost realizate următoarele **obiective**:

- am elaborat modele psihopedagogice orientate spre stimularea dezvoltării la nivelul domeniilor de referință pentru școală – *domeniul psihomotoric, intelectual, social-relațional și pedagogic*;

- am alcătuit un set de sarcini cu efecte corecțional-dezvoltative, axate pe învățarea perceptiv mediată în diverse direcții: cognitive, comunicative, psihomotrice ale copiilor cu cecitate;
- am determinat sarcinile cu efecte formative, centrate pe dezvoltarea cunoștințelor despre mediul ambiant, reprezentările matematice și ale limbii materne, necesare copiilor pentru debutul școlar.

În demersul educațional desfășurat cu preșcolarii cu deficiență severă de vedere, se impune, cu precădere, o *învățare mediată*, ce acționează în *zona proximei dezvoltări*. Acești copii au nevoie de sprijin susținut, pentru a putea achiziționa ceea ce copilul văzător dobândește, de multe ori, prin imitație. Un program formativ axat pe *învățarea perceptivă mediată*, inițiat de timpuriu, cu acțiune în *zona proximei dezvoltări*, constituie o condiție sine-qua-non pentru dezvoltarea generală a copiilor cu cecitate și o premisă sigură în pregătirea lor pentru școală.

Elaborarea programului formativ de pregătire pentru școală s-a axat pe analiza mai multor lucrări consacrate din literatura de specialitate: *Program to Develop Efficiency in Visual Functioning (Programul de antrenament vizual)*, autor N. Barraga (1998); *Psihopedagogia copiilor cu handicap de vedere*, de M. Ștefan (1999), în care sunt concepute, structurate și prezentate pe larg *exerciții de educație vizuală*; *The Feuerstein Instrumental Enrichment Program (Programa de îmbogățire instrumentală)*, autor Reuven Feuerstein (1979/2006) și *Programa de terapie educațională, complexă și integrată*, elaborată de Carol Ouvreș (1987), structurată pe următoarele arii de dezvoltare: fizică, perceptivă, intelectuală, personală și socială [28].

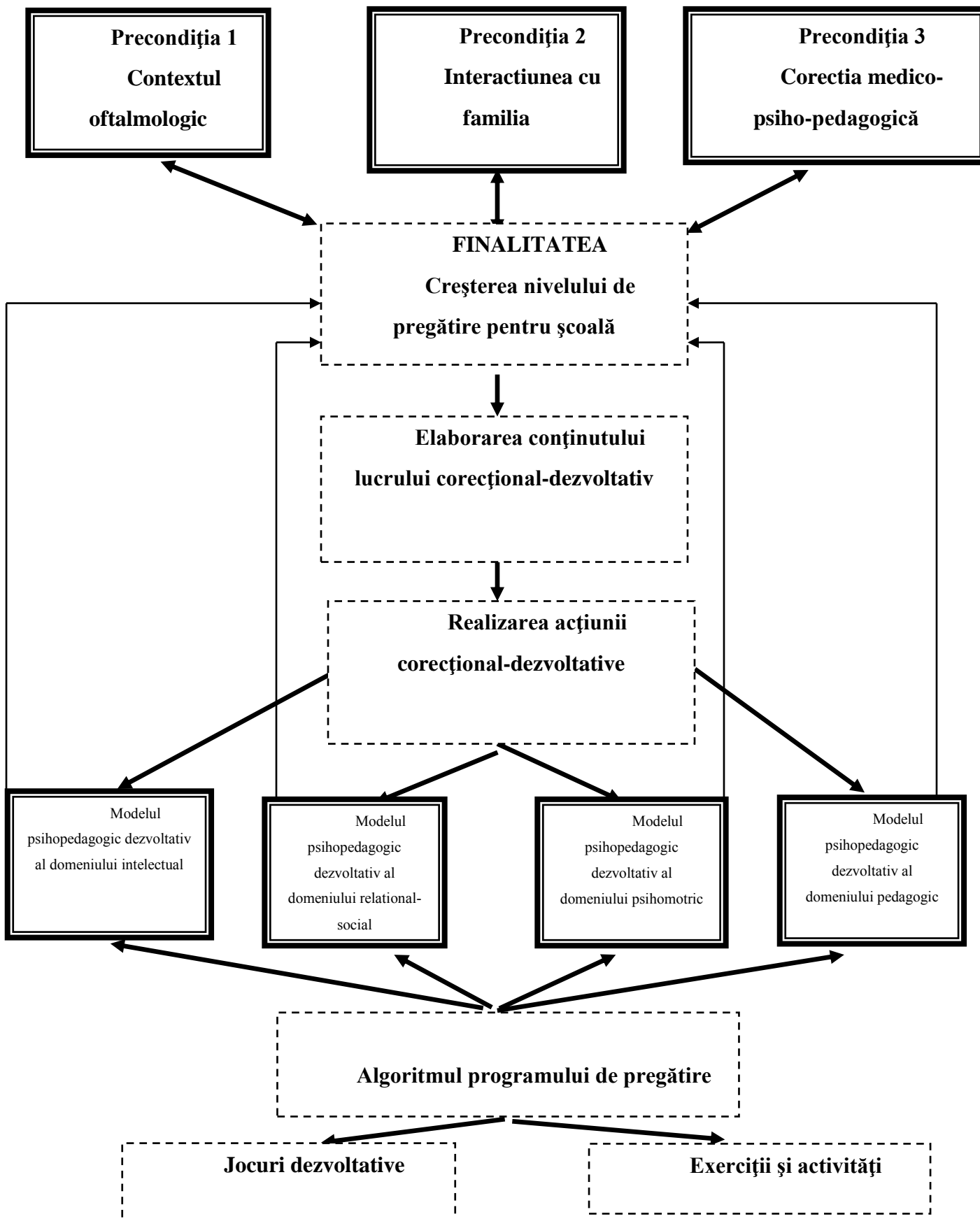
Toate activitățile realizate cu preșcolarii corelează strâns cu obiectivele din Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) și sunt complementare atât conținutului ghidurilor și documentelor de politici educaționale, așa cum sunt: Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară, 2008; Ghidul „1001” de idei pentru o educație timpurie de calitate, 2010; Ghidul „Incluziunea socioeducațională a copiilor cu dizabilități în grădinița de copii”, 2013.

Modelele psihopedagogice de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate, elaborate în cadrul cercetării de față, sunt flexibile, pentru aplicație în grup și individual. Ele sunt fundamentate pe diferențierea și individualizarea procesului educațional, astfel încât să satisfacă nivelul de învățare și dezvoltare pentru fiecare preșcolar cu cecitate. Anume în felul acesta se explică demersul pedagogic important realizat, care a constatat în proiectarea activităților ce îmbinau elementele de joc cu cele de învățare, cele din urmă fiind necesare pentru lansarea pentru școlaritate.

Am format două grupe: una experimentală și una de control. În grupa experimentală au intrat 8 copii orbi, cu diagnosticul $AV < 0,02$, din familii care au frecventat ședințele de recuperare. În grupa de control au fost incluși 8 copii orbi cu același diagnostic, care nu au fost incluși în activitățile programului formativ. Durata unei activități a fost de 25-30 de minute, în funcție de obiectivele și conținuturile activităților, de particularitățile de vârstă ale copiilor.

Fiecare activitate viza un domeniu al pregătirii pentru școală și includea următoarele etape: 1. *Moment organizatoric* – 3-4 minute. *Scopul*: stabilirea contactului între copii și psihopedagog, crearea atmosferei de încredere. 2. *Activitatea corecțional-dezvoltativă propriu-zisă* – 10-15 minute. *Scopul*: realizarea sarcinilor pedagogice esențiale ale modelului propus la tema activității. 3. *Relaxarea musculaturii oculare* – 5 minute. *Scopul*: înlăturarea încordării oculare. 4. *Încheierea activității* – 3-5 minute. *Scopul*: analiza comportamentului și a răspunsurilor copiilor. Modelul schematic al programului formativ este reprezentat în figura de mai jos.

Programul formativ de pregătire pentru școală a copilului cu cecitate

Noua paradigmă educațională centrată pe copil are la bază principiile *constructivismului*, adică recunoașterea individualității fiecărui copil, cu propriul potențial pentru învățare, cu capacitatea de a-și construi și structura cunoștințele în mod unic. Este paradigma cu accent pe abilitatea pedagogului de a asigura un mediu de învățare și dezvoltare incluziv care răspunde nevoilor individuale și oferă șanse pentru succes tuturor copiilor, inclusiv pentru copiii cu deficiențe severe de vedere [24]. Considerăm că rezolvarea problemei ce ține de pregătirea copiilor pentru școală poate fi găsită și în sfera realizării acțiunilor de „sprijin” nu numai asupra copilului, dar și asupra părinților săi. În pedagogie, așa autori ca C. Cucuș (2009), C. Ciobanu (2009) evidențiază rolul dublu pe care și-l asumă părinții în dezvoltarea copiilor. Pe de o parte, familia trebuie să creeze un mediu de încredere și respect, iar pe de altă parte, ea trebuie să ofere suport în procesul de învățare [19].

În vederea formării juste a acestor roluri, am stabilit drept **scop al activităților cu familiile:** implicarea eficientă a părinților, în vederea sprijinirii procesului de învățare perceptiv mediată, și transformarea părinților în parteneri de suport ai procesului de instruire, pentru că numai în aceste condiții se obțin rezultate maxime, în urma programului formativ de pregătire pentru școală. Aceasta se întâmplă deoarece deprinderile formate cu ajutorul psihopedagogului sunt consolidate cel mai bine în mediul familial, care constituie contextul optim suportiv al preșcolarului cu cecitate.

Evaluarea eficienței programului formativ realizat

Am comparat scorurile *subiecților orbi din grupa experimentală*, obținute la probele ce vizează domeniul *intelectual* în prima fază, cea de *testare*, cu cele din *retestare*, cu ajutorul testului statistic Wilcoxon.

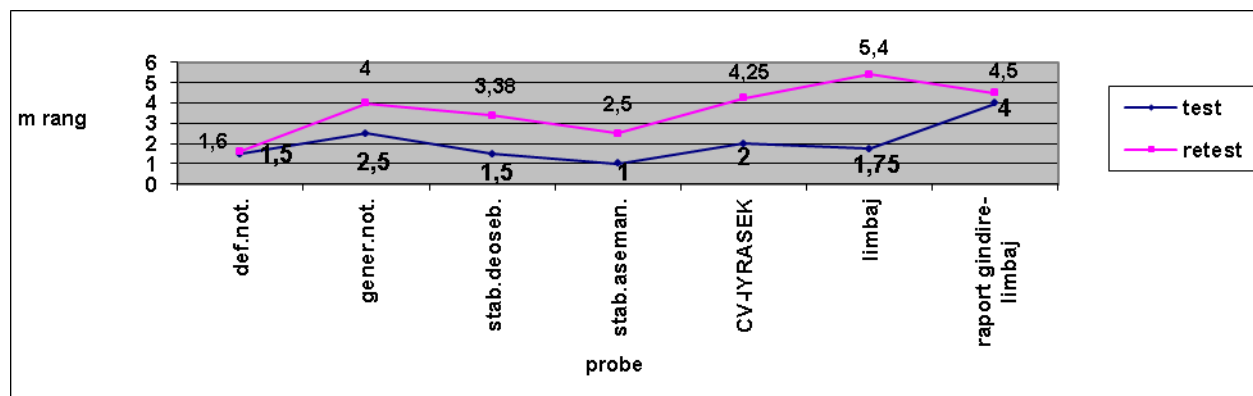

Fig. 6. Rezultatele în domeniul intelectual la faza test și retest ale subiecților din grupa experimentală

La proba de limbaj, am obținut o diferență statistică semnificativă $Z = 2,0$, la un prag de semnificații $p = 0,04 < 0,05$. Faptul că diferențele pozitive (cu media rangurilor = 5,42) sunt mai mari decât cele negative (media rangurilor = 1,75) relevă că scorurile la retest sunt semnificativ mai mari decât cele de la test. Cecitatea își lasă amprenta pe limbaj, generând diverse tulburări și particularități în formarea sa. Pe lângă lipsa vederii însă, aici acționează și factorii sociali. În cazul subiecților din experimentul formativ, maturul a fost cel care a contribuit, prin strategii educative, la

îmbogățirea vocabularului, la explicarea sintagmelor și expresiilor corecte din punct de vedere gramatical.

Cu referire la componenta relațional-socială, am obținut următorul tablou:

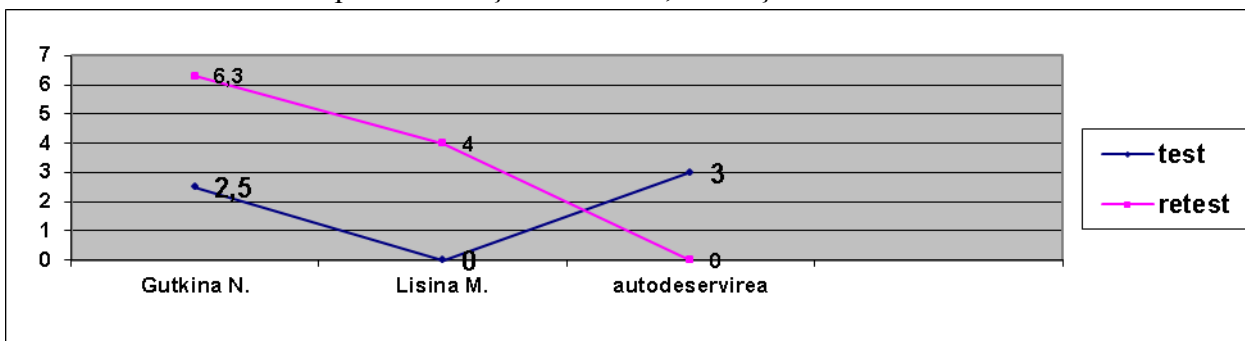

Fig. 7. Rezultatele în domeniul relațional-social la faza test și retest ale subiecților din grupa experimentală

Tabelul 11. Rezultatele testului statistic la probele privind domeniul relațional-social Wilcoxon (grupa experimentală, faza test și faza retest)

Proba	Z	P
Gutkina N.S.	- 2,4	0,05
Lisina M.I.	- 2,64	0,05
Autodeservirea	- 2,1	0,05

Faptul că $p < 0,05$ relevă că există diferențe semnificative statistic între cele două testări în aceste domenii. Diferențele pozitive la probele „Н.С. Гуткина” și „М.И. Лисина” (cu mediile rangurilor, respectiv, 6,3 și 4) sunt mai mari decât cele negative (cu mediile rangurilor, respectiv, 2,5 și 0) și relevă că scorurile la retest la aceste două probe sunt semnificativ mai mari decât cele de la test. Comunicarea s-a îmbunătățit ca acțiune și a crescut ca valoare grație implicării adecvate a maturului, care a inițiat acțiunile practice și verbale pe durata programului corecțional-dezvoltativ, iar organizarea și orientarea interrelației copilului cu mediul înconjurător va facilita pregătirea copilului pentru instruirea în școală.

În ceea ce privește proba „autodeservire”, constatarea că $p < 0,05$ arată că diferența dintre cele două testări, pe această componentă, este semnificativă statistic. Se releva că diferențele negative (cu media rangurilor = 3) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 0) și arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test.

Cu referire la domeniul psihomotric, am obținut următorul tablou. Psihomotricitatea este una dintre formele de adaptare la mediul extern și pentru copiii cu deficiențe.

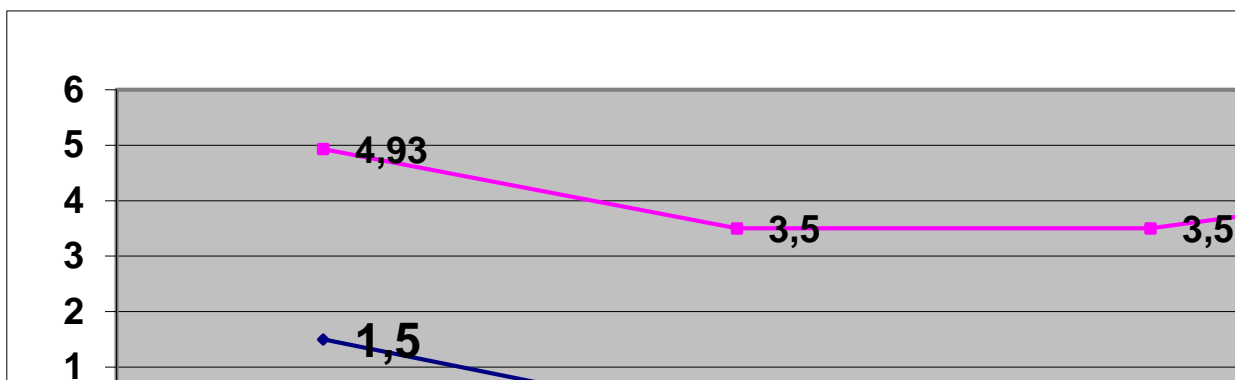

Fig. 8. Rezultatele domeniului psihomotoric la faza test și retest ale subiecților din grupa experimentală

Tabelul 12. Rezultatele testului statistic Wilcoxon (grupa experimentală, faza test și faza retest)

Proba	Z	P
Orientarea spațială	- 2,37	0,05
Motorica generală	- 2,27	0,05
Motorica fină	- 2,44	0,05
Pregătirii mâinii pentru scris	- 2,64	0,05

Proba orientarea spațială $p < 0,05$ arată că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Aceste diferențe pozitive (cu media rangurilor = 4,93) sunt mai mari decât cele negative (media rangurilor = 1,50) și arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mari decât cele de la test.

S-a stabilit că la **proba motorica generală** $p < 0,05$ arată că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Diferențele negative (cu media rangurilor = 3,50) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 0) și indică asupra faptului că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test.

Faptul că la **proba motorica fină** $p < 0,05$ arată că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Faptul că diferențele negative (cu media rangurilor = 3,50) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 0) arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test.

La **proba pregătirea mâinii pentru scris** $p < 0,05$ relevă că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Faptul că diferențele negative (cu media rangurilor = 4,50) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 0) arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test. Exersarea *motricității fine* și a *coordonării bimanuale*, dezvoltarea *strategiilor haptice*, adaptate la diferite contexte tactile (obiecte, imagini tactile, simboluri Braille), sarcinile de *identificare* și *discriminare* a unor elemente tactile variate (*punct*, *linie*, cu combinațiile lor: *grup fundamental*, *unghiuri*, *figuri geometrice*), exersarea orientării într-un spațiu din ce în ce mai restrâns, asocierile bazate pe transferul dintr-un plan în altul (imagistic-simbolic) au permis pregătirea preșcolărilor pentru Braille.

Pe durata realizării experimentului formativ, am lansat ipoteza că modelele psihopedagogice elaborate vor diminua dezechilibrul în dezvoltarea domeniilor structurale ale procesului de pregătire

pentru școală a copiilor cu deficiență severă de vedere și vor da posibilitate acestora să obțină performanțe ridicate în planul cunoștințelor necesare debutului școlar. Acest lucru este reflectat în figurile de mai jos.

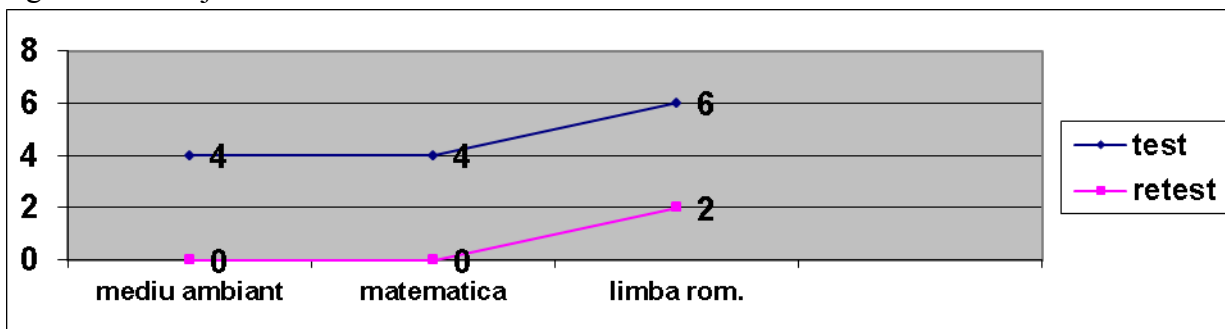

Fig. 9. Rezultatele în domeniul pedagogic la faza test și retest ale subiecților din grupa experimentală

Tabelul 13. Rezultatele testului statistic Wilcoxon (grupa experimentală, faza test și faza retest)

Proba	Z	P
Cunoștințe despre mediul ambiant	- 2,42	0,05
Cunoștințe matematice	- 2,42	0,05
Cunoștințe la limba română	- 2,40	0,05

Faptul că **la proba cunoștințe despre mediul ambiant** $p < 0,05$ arată că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Diferențele negative (cu media rangurilor = 4,00) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 0) și arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test.

S-a constatat că **la proba cunoștințe matematice** $p < 0,05$ arată că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Faptul că diferențele negative (cu media rangurilor = 4,00) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 0) arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test.

La proba cunoștințe la limba română, $p < 0,05$ indică asupra faptului că diferența dintre cele două testări pe această componentă este semnificativă statistic. Faptul că diferențele negative (cu media rangurilor = 6,00) sunt mai mari decât cele pozitive (media rangurilor = 2) arată că scorurile la retest sunt semnificativ mai mici decât cele de la test.

Rezumând rezultatele obținute în experimentul cu caracter formativ, menționăm că:

1. Programul formativ de pregătire pentru școală, compus din patru modelele psihopedagogice, axate pe învățarea perceptiv mediată, urmărește: prevenirea pe larg a repercusiunilor orbirii, asigurarea compensării adecvate pentru fiecare domeniu (domeniul intelectual, domeniul relațional-social, domeniul psihomotric și cel pedagogic), predarea intuitivă a cunoștințelor și îmbogățirea continuă a experienței senzoriale – preponderent a celei tactil-chinestezeze – a preșcolarilor.

2. Pe parcursul desfășurării studiului, în aplicarea programului formativ, au fost respectate particularitățile de vârstă specifice ale preșcolarilor cu DV severă, precum și cele individuale ale subiecților și s-a urmărit implicarea maximă a acestora în acțiunea educațională realizată și cooptarea părinților, în vederea sprijinirii propriilor copii.

3. Perceperea obiectelor s-a îmbunătățit în condițiile învățării perceptiv mediate, pe durata celor șase luni: pe calea dezvoltării comportamentului taktil-chinestezic, pe calea descrierii verbale a caracteristicilor obiectului examinat, pe calea unor serii de întrebări succesive, care orientează atenția preșcolarilor asupra caracteristicilor **esențiale**, asupra proprietăților și calităților **obiectelor**; pe calea prezentării obiectelor în cadrul unui sistem de relații; pe calea rezolvării unor sarcini propuse preșcolarilor, care să orienteze activitatea lor de gândire. Toate aceste procedee de influență pedagogică, realizate cu ajutorul maturului, în calitate de mediator, în condițiile corelației juste dintre cuvânt și intuiție, au contribuit la valorificarea experienței din trecut a copiilor și le-a creat posibilități de însușire a cunoștințelor.

4. Pe măsură ce și-au îmbogățit cunoștințele, în cadrul programului formativ, preșcolarii și-au dezvoltat procesele cognitive, care le-au permis să prezinte corect legăturile reciproce dintre fenomene, esența lucrurilor și legături inaccesibile percepției senzoriale nemijlocite. Totodată, ei au învățat să folosească diferite procedee de diferențiere și generalizare (transpunerea prin analogie, compararea obiectelor și a caracteristicilor lor în mai multe direcții, analiza caracteristicilor esențiale și neesențiale, recunoașterea promptă a obiectelor cunoscute pe baza componentelor de sprijin).

5. Conținutul programului formativ a avut drept element definitoriu exerciții ludice și activități de învățare, iar realizarea programului corelează cu interacțiunea permanentă cu părinții acestor copii. În cadrul programului, părinții erau acceptați ca participanți activi în procesul educativ, ceea ce constituia direcția în care proiectam și derulam acțiunea educativă.

6. Datele obținute la retestare au demonstrat diferențe semnificative în aprecierea inițială și în cea finală a preșcolarilor care au participat la programul formativ de pregătire pentru școală și confirmarea schimbării profilului psihopedagogic individual, dezvoltarea domeniilor de referință, astfel încât pregătirea lor pentru școală să devină mai echilibrată.

7. Avantajele programului formativ constau în *anvergura aplicabilității*: el poate fi aplicat în grădinițe, instituții preșcolare cu practici incluzive, în cadrul serviciilor de alternativă (centre comunitare, centre de reabilitare), în familie; *aspectul individual*: se bazează pe cercetarea individuală a domeniilor și pe elaborarea profilului individual al gâtinței pentru școală; *diversitatea exercițiilor ludice*: pot fi selectate diverse exerciții ludice, conform direcțiilor prioritare de dezvoltare a domeniilor structurale ale procesului de pregătire pentru școală.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Prezenta cercetare a avut drept scop stabilirea particularităților pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate și elaborarea unui program complex corecțional-dezvoltativ, întemeiat experimental pe modele psihopedagogice ce urmăresc formarea abilităților necesare pentru instruirea școlară. Studiul realizat a condus la următoarele **concluzii generale**:

1. În urma analizei holistice a conceptelor reflectate în literatura psihopedagogică specială, am constatat că pregătirea pentru școală a copilului cu cecitate se referă la aceleași domenii de referință care se regăsesc și la copiii cu dezvoltare tipică, dar se caracterizează prin anumite particularități, determinate de deficiența vizuală severă, care generează o dezvoltare neuniformă a domeniilor structurale.

2. Dezvoltarea domeniului intelectual, a domeniului relațional-social, a domeniului psihomotric și pedagogic ale preșcolarilor cu deficiență severă de vedere este influențată de gradul deficienței de vedere și de particularitățile modelului educativ în care ei sunt implicați.

3. Consecințele cecității la copii sunt identificate pe domeniile pregătirii pentru școală, nedezvoltarea mai vizibilă a unui domeniu atrage după sine și stagnarea altor domenii, obținându-se efectul cumulativ.

4. Analiza comparativă a domeniilor structurale ale pregătirii pentru școală a demonstrat că acestea sunt afectate gradat, astfel încât unele sunt dezvoltate bine (domeniul intelectual), altele – mai puțin bine (domeniul pedagogic și cel relațional-social), iar unele – insuficient (domeniul psihomotric), acest fapt fiind în strânsă legătură cu defectul primar – cecitatea.

5. Atât variabilitatea ritmului de dezvoltare psihopedagogică a copiilor cu cecitate în cadrul aceleiași vârste, aceleiași deficiențe de vedere, cât și particularitățile mediului educativ generează afectarea gradată a domeniilor structurale ale pregătirii pentru școală.

6. Modelele psihopedagogice elaborate diminuează dezechilibrul în dezvoltarea domeniilor structurale ale pregătirii pentru școală a copiilor cu deficiență severă de vedere, oferind posibilitate acestora să obțină performanțe ridicate în planul cunoștințelor necesare pentru debutul școlar.

7. Eficiența programului se explică printr-o dinamică pozitivă în dezvoltarea psihopedagogică a preșcolarilor cu cecitate din studiul formativ și prin rezultatele ce indică dezvoltarea echilibrată a pregătirii pentru școală și diminuarea dificultăților acestora.

8. Activitățile compensatorii prioritare, la copiii cu deficiență severă de vedere, au la bază învățarea perceptiv-mediată cu adultul, ca modalitate senzorială de coacțiune și sprijin verbal, fizic și tactil-kinestezic.

Limitele acestei cercetări se regăsesc în **recomandările pentru cercetările viitoare** și conturează următoarele sugestii:

a) propunem lărgirea ariei de cercetare a deficienței vizuale severe, incluzând în demersul investigational și alte tipuri de deficiențe sau dizabilități, asociate celei vizuale;

b) sugerăm punerea problemei ce abordează diferențele intragrup și de tip individual. Avantajele acestei noi abordări constau în orientarea către aspecte particulare unice, specifice unui copil, și nu urmăresc evidențierea prin care acesta diferă sau se aseamănă cu alți copii. În acest caz, diagnosticarea copiilor cu deficiențe severe de vedere poate fi analizată și ca mijloc de profilaxie a dezadaptării școlare;

c) considerăm necesară și oportună studierea condițiilor generatoare ale unui parteneriat eficient al tuturor agenților educaționali implicați în socializarea preșcolarilor cu cecitate;

d) atragem atenția cadrelor didactice asupra faptului că implicarea în viitoarele programe formativ-educative și a celorlalți agenți care participă la socializarea copilului cu cecitate contribuie la facilitarea procesului de pregătire pentru instruirea în școală;

e) sugerăm studierea problemelor și relațiilor dintre membrii familiei în procesul de suport educațional al copiilor cu cecitate;

f) propunem, în calitate de direcție de cercetare viitoare, validarea instrumentelor și a procedurilor utilizate, dezvoltarea sau modificarea lor, acolo unde este cazul, și elaborarea ghidurilor de utilizare a acestora.

BIBLIOGRAFIE

1. Baranov M., Botnaru V., Vrînceanu M., Ionescu M. Ghidul cadrelor didactice pentru educația timpurie și preșcolară. Chișinău: TipografiaE/Poligraf SRL, 2008. 248 p.
2. Bodorin C., Botnaru V., Bulat G. ș.a. Psihopedagogia specială: suport didactic pentru coordonatorii educației incluzive. Chișinău, 2011. 224 p.
3. Bodrug O. Modele psihopedagogice de dezvoltare a limbajului la copiii cu R.D.P. Autoref. tezei de dr. în psihologie. Chișinău, 2001. 23 p.
4. Bucun N. Modernizarea și implementarea curriculumului școlar din perspectiva școlii prietenoase copilului. În: Univers Pedagogic, 2011, nr. 1, pp. 63-73.
5. Bucun N., Guțu V., Bazele științifice ale dezvoltării învățământului în Republica Moldova. Chișinău: Prometeu, 1997. 400 p.
6. Bucun N., Paladi O. Evaluarea pentru educația incluzivă a copiilor de vârstă preșcolară și școlară mică. Chișinău: Sirius, 2013. 372 p.
7. Bucun N., Vîrtosu L., Strategia națională „Educație pentru toți 2004 -2015” /colab.: Calmâc V., Danii A., Chișinău, 2010, p. 87.
8. Guțu V. (coordonator), Chicu V., Dandara O., Solcan A., Solovei R., Psihopedagogia centrată pe copil, Chișinău, 2008. 175 p.
9. Comsa Gh., Mihai C., Cunoașterea copilului la intrarea în clasa întâi. Târgoviște: Pandora, 2006, 92 p.
10. Coroi E., Bolboceanu A., Cemortan S., Botnari V., Cuznețov L. et al., Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) în Republica Moldova. Chișinău, 2008. 96 p.
11. Cziker R. Educația și stimularea vizuală la copilul cu deficiență de vedere. Cluj-Napoca: Presa Universitara Clujeana, 2001. 89 p.
12. Danii A., Popovici D.V., Racu A. Intervenția psihopedagogică în școala incluzivă. Chișinău: Univers Pedagogic, 2007, 234 p.
13. Frunze O. Aspecte educaționale în familiile copiilor cu cecitate. În: Kreatikon „Creativitate-formare-performanță”, Iași, ediția a IX-a, 6-7 aprilie, 2012, pp. 599-604.
14. Frunze O. Specificul pregătirii preșcolărilor cu cecitate pentru școală. În Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2012, pp. 204-209.
15. Frunze O. Specificul pregătirii preșcolărilor cu cecitate pentru școală. În Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2012, pp. 204-209.
16. Frunze, O. Repere științifice cu privire la deficiența severă de vedere. În: Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2013, pp. 135-140.
17. Frunze O. Debutul școlar la copiii cu cecitate. În: Kreatikon „Creativitate-formare-performanță”. Iași: ediția a X-a, 5-6 aprilie, 2013, pp. 566-571.
18. Frunze O. Modele psihopedagogice de pregătire pentru școală a copiilor cu deficiență de vedere. În: Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2014, pp. 468-471.
19. Cristea S. Dicționar de pedagogie. București: Litera Internațional, 2000, 398 p.
20. Golu F. Pregătirea psihologică a copilului pentru școală. Iași: Polirom, 2009. 216 p.
21. Golu F. Dinamica dezvoltării personale la vârsta preșcolară. București: Miron, 2004. 165 p.
22. Goraș-Postică V. Competența acțional-strategică. Chișinău, 2012. 15 p.
23. Gutman F. Percepția persoanelor cu deficiențe de vedere. Iași: Lumen, 2009. 108 p.
24. Ghid de aplicare a instrumentului de monitorizare a pregătirii copiilor pentru școală și a fișei de monitorizare a progresului preșcolar. Chișinău, ME al R.M., 2014. 60 p.

25. Lapoșina E. Adaptarea socială a cuplului marital la rolul de părinte al copilului cu dizabilități. În: Asistența psihologică și socială ca factor al dezvoltării societății. Conferința științifică internațională jubiliară, vol. II, 2010. Pp 4-6.
26. Racu A., Bodorin C. ș.a. Asistența psihopedagogică a copiilor cu dizabilități și a familiilor în condițiile educației inclusive. Ghid practic. Chișinău, 2012, 96 p.
27. Racu A., Botnari V., Potîng A. ș.a. Incluziunea socială a persoanelor cu CES prin dezvoltarea parteneriatului: familie – echipa multidisciplinară – comunitate. Chișinău, 2012, 30 p.
28. Racu A., Racu S. ș.a. Psihopedagogia integrării, Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 416 p.
29. Лапошина Е. Психологические барьеры общения у детей с ограниченными возможностями в условиях инклюзивного образования. В ж.: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială, № 19, 2010, с. 42-54.
30. Лапошина Е. К вопросу использования предметной деятельности как основы раннего развития детей с глубокими нарушениями зрения. Conferința internațională „Vedere slabă – Teorie și Practică”, 1-3 octombrie 2009, Chișinău, ICEVI, publicație pe disc, 6 pag.
31. Никулина Г.В., Волкова И.П., Фещенко Е.К. Оценка готовности к школьному обучению детей с нарушениями зрения: Учебное пособие / Под ред. Г.В. Никулиной. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2001. 84 с.
32. Солнцева Л.М. Снижение результативности умственной деятельности и школьного обучения детей с нарушениями зрения. В ж.: Дефектология, 2000, № 1, с.27-34.
33. Солнцева, Л. И. Введение в тифлопсихологию раннего дошкольного и школьного возраста . М.: Полиграфсервис, 1997. 124 стр.
34. Солнцева, Л. И. Модели интегрированного обучения детей с нарушением V зрения / Л. И. Солнцева. В ж.: Дефектология, 1997, № 2, с.8.
35. Солнцева, Л. И. Тифлопсихология детства / Л. И. Солнцева. М.: Полиграф сервис, 2000. 250 с.

ADNOTARE

Frunze Olesea Modele psihopedagogice de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate. Teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2015.

Structura tezei. Lucrarea cuprinde adnotări în limbile rusă și engleză, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 231 de titluri, 18 anexe; are 134 de pagini, 38 de figuri și 26 de tabele. Rezultatele cercetării au fost publicate în 19 articole.

Cuvinte-cheie: cecitate, orb, deficiență de vedere, pregătire pentru școala, domeniul intelectual, domeniul relațional-social, domeniul psihomotric, domeniul pedagogic, model psihopedagogic.

Domeniul de studiu : Pedagogie specială.

Scopul lucrării constă în stabilirea particularităților pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate și elaborarea unui program complex corecțional-dezvoltativ, întemeiat experimental pe modele psihopedagogice ce urmăresc formarea abilităților necesare pentru instruirea școlară.

Obiectivele cercetării: Determinarea aparatului categorial, a fundamentelor teoretice ale investigației empirice, elucidarea problemei ce țin de pregătirea pentru școală a copiilor cu cecitate, stabilirea conținutului și domeniilor structurale ale pregătirii pentru activitatea școlară a copiilor cu cecitate, elaborarea designului de investigare a nivelului de pregătire pentru învățarea în școală a preșcolarilor cu cecitate, cercetarea experimentală a gradului de pregătire școlară a copiilor orbi, fundamentarea teoretică, elaborarea și implementarea modelelor psihopedagogice de eficientizare a procesului de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate, elaborarea recomandărilor cu privire la pregătirea pentru școală a copiilor cu cecitate.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. A fost supus cercetării experimentale într-o nouă abordare nivelul de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate. În rezultat, a fost diagnosticat nivelul de gătință școlară a preșcolarilor cu cecitate, prin diferite tehnici și metodici elaborate sau adaptate de noi, și identificate domeniile ce vizează pregătirea școlară a copiilor cu cecitate, în condițiile restructurării sistemului de învățământ special din republică (implementarea învățământului integrat).

Problema științifică există o contradicție ce denotă, pe de o parte, importanța pregătirii pentru școală a copiilor cu deficiențe severe de vedere și influența problemelor acesteia asupra debutului școlar, iar pe de alta, atestăm necesitatea elaborării modelelor psihopedagogice pentru facilitarea incluziunii școlare a copiilor cu cecitate.

Semnificația teoretică a lucrării constă în completarea unor viziuni teoretice ale concepției cu privire la socializarea preșcolarului cu deficiențe senzoriale severe; au fost stabilite și formulate caracteristici științifice noi cu referire la traseul pregătirii pentru școală a copiilor cu cecitate; a fost propusă o definiție cu privire la pregătirea pentru școală a copiilor cu cecitate din perspectiva gradului de gravitate al deficienței; au fost elaborate modele psihopedagogice de pregătire pentru școală a preșcolarilor orbi.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea programului formativ, științific argumentat și experimental verificat de pregătire sistemică pentru școală a copiilor cu tulburări severe de vedere, care poate fi utilizat în activitatea practică a psihopedagogilor din instituții preșcolare speciale, din centre de recuperare și de părinții ce educă copii cu cecitate. Modelele psihopedagogice propuse pot sta la baza organizării și optimizării procesului de pregătire a preșcolarilor orbi pentru activitatea de învățare, ținându-se cont de particularitățile individuale ale copiilor și de tipul instituției de învățământ: speciale sau generale, cu practici incluzive.

Implementarea rezultatelor științifice. Studiul prezent aduce informații esențiale pentru cercetările științifice în domeniul psihopedagogiei (prin semnificațiile relaționate cu practicile educaționale), poate fi utilizat în procesul de formare inițială și continuă a psihopedagogilor, a educatorilor, a părinților și a altor factori preocupați de dezvoltarea preșcolarului cu cecitate, rezultatele putând fi incluse în diferite traininguri, cursuri sau alte resurse educaționale.

АННОТАЦИЯ

Фрунзе Олеся. Психолого-педагогические модели подготовки слепых детей к школе. Диссертация на соискание степени доктора психологических наук. Кишинэу, 2015.

Структура диссертации. Диссертация состоит из аннотаций, списка сокращений, введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 231 наименований, 18 приложений, 143 страниц основного текста, 38 рисунков и 26 таблиц. Результаты исследования опубликованы в 19 научных работах.

Ключевые слова: глубокие нарушения зрения, слепота, слабовидение, подготовка к школе, интеллектуальный компонент, социальный компонент, психомоторный компонент, педагогический компонент, психолого-педагогическая модель.

Область исследования: Специальная педагогика.

Цель работы заключается в теоретическом обосновании и экспериментальном изучении особенностей подготовки детей с глубокими нарушениями зрения к школе и проектирование комплексной программы, включающей модели психолого-педагогической работы с невидящими дошкольниками по формированию готовности к школьному обучению.

Задачи исследования: определение категориального аппарата и теоретических основ исследования; уточнение параметров и структурных компонентов подготовки детей к школе; отбор методов исследования уровня подготовки детей с глубокими нарушениями зрения к школе; теоретическое обоснование, составление и апробация психолого-педагогических моделей для оптимизации процесса подготовки детей со слепотой к школе, разработка рекомендаций для специалистов и родителей практической работы с невидящими дошкольниками.

Научная новизна. Впервые были экспериментально изучены особенности общей подготовки детей со слепотой к школе, а также специфические характеристики ее отдельных компонентов. Были разработаны педагогические модели по подготовке невидящих детей к школе в условиях сенсорного посредничества и сотрудничества со взрослым, а также стимулирования развития отдельных ее компонентов с учетом индивидуальных особенностей детей. В рамках реализации стратегии инклюзивного образования в республике, считаем, что результаты исследования будут способствовать предупреждению и преодолению детьми с выраженными дефектами зрения значительной части трудностей начального этапа школьного обучения.

Основная научная проблема исследования заключается в противоречии между трудностями формирования как общей готовности детей с тяжелыми нарушениями зрения к школьному обучению, так и отдельных ее компонентов, с одной стороны, и, с другой, необходимостью разработки педагогических моделей для их преодоления и подготовки к успешному школьному дебюту.

Теоретическая значимость заключается в дополнении новых аспектов теоретического анализа и практического обоснования особенностей подготовки к школе дошкольников с тяжелыми нарушениями зрения; в формулировании новых аспектов организации процесса формирования готовности невидящих детей к школе на основе сенсорного посредничества и сотрудничества со взрослым; в разработке психолого-педагогических моделей работы в помощь специалистам и родителям.

Практическая ценность. Разработана, научно аргументирована, экспериментально проверена коррекционная программа, состоящая из отдельных психолого-педагогических моделей формирования основных компонентов общей готовности к школе дошкольников с глубокими нарушениями зрения, которая может быть использована в практической работе специалистами дошкольных учреждений и родителями, в условиях сенсорного посредничества и сотрудничества со взрослым, с учетом индивидуальных и типологических особенностей детей.

Внедрение научных результатов. Данная работа является актуальной и востребованной в области тифлопедагогике, в частности, в дошкольном воспитании детей с глубокими нарушениями зрения. Результаты исследования могут быть использованы в начальной и непрерывной подготовке специальных педагогов и психологов, а также их родителями и другими членами семьи, воспитывающих с дошкольниками с глубокими нарушениями зрения. Результаты могут быть включены в различные тренинги, курсы и другие учебные программы, связанные с развитием дошкольника в отсутствие зрения.

ANNOTATION

Frunze Olesea. Modele psihopedagogice de pregătire pentru școală a copiilor cu cecitate. PnD Thesis in psychology, Chișinău, 2015.

Thesis structure: annotations, list of abbreviations, introduction, three chapters, conclusion and recommendations, bibliography of 231 titles, 18 anexes, 143 pages of basic text, 38 figures and 26 tables. The results are published in 19 papers.

Keywords: blindness, blind, visually impaired, preparation for school, intellectual component, social - relational component, psychomotor component, pedagogical component, psycho-pedagogical model.

Field of study: Special Education

The purpose of this paper is to establish specifics of preparation for school of children with blindness, and designing a correctional complex program – experimentally based on psychopedagogical models for preparing children with blindness for school.

Research Objectives: Determination of appliance categories, theoretical foundations of empirical investigation, to clarify the issue of school readiness of children with blindness, the content and structural components of the preparation for school activities for children with blindness, design of investigating the level of readiness of preschool blind children to study in school, experimental research on school readiness of blind children, theoretical foundation, development and implementation of psycho-pedagogical models for the efficiency of preparation of children with blindness for school, developing recommendations on preparing children with blindness for school.

Scientific novelty of the results. In a new approach was experimentally investigated the level of school readiness for children with blindness. As a result has been diagnosed the level of readiness of preschool blind children through various techniques and methods developed or adapted and there were determined new components of preparing blind children for school, under the restructuring of the special education system in our republic (implementation of integrated education).

The significance of the paper: is determined by the contradiction which shows, on one hand, insufficient studies about the problems of preparation of children with severe impairments of view, requesting the cognitive activity and personality at the begin of the school, and on the other, the need to develop psychopedagogical models to facilitate school insertion of children with blindness

Scientific value of the addressed problem: lies in the completion of certain theoretical views about the socializations of preschool child with severe sensory impairments; were discovered and formulated new scientific characteristics with reference to the essence of the training school for children with blindness; was proposed the definition about the preparation of children with blindness for school in terms of the severity of the impairment; were developed psychopedagogical models for preparing preschool children with blindness for school.

The practical value of research: The study completes special pedagogy with new information about increasing the school readiness of children with blindness. Development program elaborated, experimentally verified, scientifically reasoned in order to increase the level of education of blind children and those with severe disorders of view can be used in the practical work of pedagogue of institutions and by parents who educate children with blindness. Proposed psychopedagogical models may underlie the organization and optimize the process of preparing blindpreschoolers for learning activity, taking into account individual characteristics and type of organization.

Value of the research The present study brings key information to national research in the field tiflo-pedagogy (meanings related with educational practices) which can be used in the initial and continuous training of psychopedagogues, educators, parents and other actors concerned about the development of preschool blind child, also the results can be included in various trainings, courses and other educational resources.

FRUNZE OLESEA

MODELE PSIHOPEDAGOGICE DE PREGĂTIRE PENTRU ȘCOALĂ A COPIILOR CU
CECITATE

SPECIALITATEA 534.01 – Pedagogie specială

Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice

Aprobat spre tipar:

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset.

Tipar ofset. Tirajul 40 ex.

Coli de tipar 8

Comanda nr.

Tipografia UPS „Ion Creangă”

